

הרב מאיר זיכל

דפי עזר ללימוד עצמי

של משניות פרק ג' במסכת ראש השנה

פרק שלישי במסכת ראש השנה, הוא פרק הנלמד בתוכניות שונות של תושב"ע בבתי הספר העל יסודיים ובאולפנות ובחרנו להתמקד בו במסגרת זו.

העבודה המוגשת כאן נועדה בעיקרה לשמש ככלי עזר לתלמיד להתמודד לבדו עם המשנה. התלמיד ינסה לענות על השאלות ולעמוד על הקשיים בבית, ואלו ילובנו אח"כ בכתה. אפשרות נוספת: העבודה תיעשה בכתה בהדרכת המורה.

חשוב מאד שהתלמיד יתרגל לקרוא את המשנה כפשוטה וינסה להבינה לבד במבט ראשון, ורק אח"כ יפנה לעיין במפרשים הנמצאים לפניו. פעולה זו תקל עליו להבין טוב יותר את המשנה עצמה ואת דברי הרע"ב בשלב הבא. לא כל השאלות ברמה דומה, ועל כן על המורה המכיר את הכתה ואת התלמידים לכוונם לשאלות שהם מסוגלים לענות עליהן. עלינו לדעת שגם אם התלמיד לא הגיע לתשובה הנכונה עצם הנסיון והמאמץ מבורכים, ועלינו לעודד אותו להתמיד בהם.

העבודה כאן אינה כוללת את המשנה הראשונה של הפרק, משום שבפשטות היא אינה שייכת לנושאי הפרק (עיין במבוא של בעל ה"תפארת ישראל" לפרק זה).

מסכת ראש השנה - פרק ג

משנה ב

קרא את המשנה וענה על השאלות הבאות:

כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשֵׁרִין חוּץ מִשֵּׁל פְּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרֵן. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, נִהְלָא כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת נִקְרְאוּ קָרֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו) "בְּמִשְׁךְ בְּקָרֵן הַיּוֹבֵל":

1. מהו לדעתך נושא המשנה? נסח בקצרה!
2. א. במה חולקים חכמים ור' יוסי?
ב. מה סובר כל אחד מהם? נסה לנמק את דעותיהם!
3. במה לדעתך מסכימים חכמים ור' יוסי?

פירוש רע"ב

שהוא קרן - ואינו קרוי שופר דכתיב (= שכתוב) (דזכיר לג) "זכור שורו הדור לו וקרני ראש קרניו". וגזי ראש השנה שופר כתיב (= כתוב) (ויקרא כה) "והעצרת שופר תרועה", וגמרינן (= ולומדים אנו) ראש השנה מיוזל:

4. לאור דברי הרע"ב, נסה לנמק את דעת חכמים הפוסלים את קרן הפרה.

5. א. עיין בספר ויקרא פרק כ"ה וציין באיזה נושא כתוב הפסוק "והעברת שופר תרועה"!

- ב. מה הקשר של פסוק זה לנושא משנתנו?
ג. מניין יודעים שצריך לתקוע בשופר בראש השנה?

המשך פירוש הרע"ב

בקרן היזבל - ויוזל דכרא (= הזכר, האיל) כוא, דאמר (= שאמר) רזי עקיזא כשהלכתי לגליא (= שם של מקום) היו קורין (= קוראים) לדכרא (= לזכר, לאיל) יוזלא (= יזבל), אלמא (= רואים ש) אפילו שופר של איל נקרא קרן. ורזנן אמרי (= אומרים), כל כשופרות אקרו (= נקראו) קרן ואקרו (= ונקראו) שופר - דפרכ (= של הפרה), קרן אקרי (= נקרא), שופר לא אקרי (= לא נקרא). והלכך כחכמים:

6. ר' יוסי מביא את הפסוק מספר יהושע כדי להוכיח משהו. מה הוא רוצה להוכיח וכיצד הוא עושה זאת?

7. כיצד דוחים חכמים את ההוכחה של ר' יוסי?

8. נסה עתה, לאור דברי הרע"ב, לנמק את דעותיהם של חכמים ור' יוסי!

פסוקים השייכים למשניות הבאות

ויקרא פרק כג (כד)

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זָכוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קִדְשׁ:

במדבר פרק כט (א)

וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ מִקְרָא קִדְשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

במדבר פרק י'

(ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בהצרות ונזפרתם לפני ה' אלקיכם ונולשתם מאיביכם:
(י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בהצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלקיכם:

משנה ג

שופר של ראש השנה של יעל, פשוט, ופיו מצפה זקב, ושתי חצוצרות מן הצדדן. שופר מאריך נחצוצרות מקצרות, שמצנת היום בשופר:

פירוש הרע"ב

(ג) של יעל פשוט – דלתפלה (=משום שלתפילה) צעין (= צריכים) פשוטות:
ופיו מצופה זהב – זשל מקדש קאמה:
שופר מאריך – לאחר שחולרות פוסקים תקיעתם, נשמע קול כשופר:

קרא את המשנה עם פירוש הרע"ב והשיב על השאלות הבאות (העזר גם בפסוקים הנ"ל במידת הצורך):

1. מהו לדעתך נושא המשנה? נמקי!
2. א. הסבר את המלה "פשוט"!
ב. מדוע באמת צריך השופר להיות פשוט?
3. "ופיו מצופה זהב"
- א. איזה צד מצופה זהב? הצד הצר (הנמצא בפה התוקע) או הצד הרחב (שממנו יוצא הקול)?
ב. האם ראית פעם שופר מצופה זהב? ודאי שלא. אם כן, מדוע אומרת המשנה שפי השופר מצופה זהב?
4. "ושתי חצוצרות מן הצדדין" – מן הצדדים של מה?
5. באר במלים שלך את המשפט: "שופר מאריך וחצוצרות מקצרות"!
6. "שמצות היום בשופר" – מניין למשנה דבר זה?
7. א. האם יש גם מצוה לתקוע בחצוצרות? הוכח את דבריך!
ב. אם יש מצוה, מדוע אנו איננו מקיימים אותה?

משנה ד

בתעניות, בשל זכרים כפופין, ופיהן מצפה כסף, ושתי חצוצרות באמצע.

שופר מקצור נחצוצרות מאריכות, שמצנת היום בחצוצרות:

פירוש הרע"ב

(ד) בשל זכרים - חילים:

ושתי חצוצרות באמצע - שני שופרות היו להם אחד מכאן ואחד מכאן, וחלוצרות
צאלנט:

שמצות היום בחצוצרות - דסתס (= שסתם) תענית על לרת לכו, וכתוב (= וכתוב) (צמדצרי י) "על הלר הלור לתכס והריעותם בחלוצרות". ודוקא צמקדש עושין כן, אלל צגצוליס (= בשאר חלקי המדינה) צזמן שיש שופר אין חלוצרות וצזמן שיש חלוצרות אין שופר, דכתוב (= שכתוב) (תהליס לח) "בחלוצרות וקל שופר הריעו לפני המלך ה" א אין (= כן), שלא לפני המלך ה' לא:

קרא את המשנה עם פירוש הרע"ב והשב על השאלות הבאות (העזר גם בפסוקים הנ"ל במידת הצורך):

1. מהו לדעתך נושא המשנה? נמקי!
2. א. "תעניות" - מהן?
ב. תן שתי דוגמאות של תעניות שאתה מכיר!
3. א. "זכרים" - מהם?
ב. לזכר יש שם נוסף - מהו? היכן למדת שם זה?
4. א. "ושתי חצוצרות באמצע" - באמצע של מה?
ב. כמה שופרות וכמה חצוצרות יש בתעניות? הוכח את דבריך!
5. "שמצות היום בחצוצרות" - מנין למשנה דבר זה?
6. האם יש גם מצוה לתקוע בשופר? הוכח את דבריך (קרא את הרע"ב בד"ה שמצות מהמלה "ודוקא" עד הסוף)

7. השלם את הטבלה הבאה:

הרב מאיר זיכל

מקצר	מאריך	מס' חצוצרות	מס' שופרות	ציפוי הפה	צורה	בעל החיים	
							ר"ה
							תעניות

8. עתה, כשהמשניות ברורות לך, נסה לכתוב מהו הנושא בכל משנה!

משנה ה

קרא את המשנה כפשוטה (ללא הפירוש)!
שְׁנֵה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקִּיעַהּ וְלִבְרָכּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תִּקְעִין בְּשַׁל זְכָרִים, וּבַיּוֹבֵל בְּשַׁל יְעָלִים:

1. מהו לדעתך נושא המשנה?

2. באר את המלים "יובל" ו"זכרים"!

קרא את פירוש הרע"ב:

שׁוֹה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקִּיעַהּ – צפשוטיס. ואע"ג דתקיעה ציובל לא לתפילה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עצדים וחזרת שדות לצעליהן, אפילו הכי (=בכל זאת) כעין (= כמו) ראש השנה צעי (= צריך), דגמרינן (- שלומדים אנו) צגזירי שוה משציעי שציעי, שיהו כל תקיעות שצחודש השציעי שוות זו כזו. פירוש אחר, לתקיעה, למנין תקיעות. **וּלְבִרְכּוֹת**, למנין הצרכות. דצעי למימר (= שצריך לומר) מלכיות זכרונות ושופרות ציום הכפורים של יובל כמו צראש השנה:

ר' יהודה אומר כו' – ואין הלכה כר' יהודה ולא כתנא קמא. אלא הלכה צין ראש השנה צין יום הכפורים של יובל שניהם צשל זכרים כפופים:

3. עתה, לאחר קריאת הרע"ב האם יש לך תשובה לשאלה מס' 2? מהי?

4. קרא שוב את הרע"ב בד"ה שוה היובל.

א. מה הפירוש "בפשוטים"?

ב. "מניין התקיעות" – מהו?

ג. כיצד מבאר הרע"ב את המלה "לתקיעה" שבמשנה?

ד. קרא שוב ברע"ב את הקטע: "ואע"ג דתקיעה – זו כזו". לרע"ב יש

קושיה. מהי הקושיה ומה תשובתו עליה?

דפי עזר ללימוד עצמי של משניות פרק ג' במסכת ר"ה

5. קרא את הרע"ב בד"ה ולברכות.
א. כיצד מבאר הרע"ב את המלה "ברכות" ?
ב. "מניין הברכות" - מהו?

6. השלם את הטבלה הבאה:

יובל	ראש השנה		
		1. סוג השופר וצורתו	לתקיעה
		2. מספר התקיעות	
		לברכות	

7. קרא גם את הרע"ב בד"ה ר' יהודה והשלים את הטבלה הבאה:

יובל	ראש השנה	
		תנא קמא
		ר' יהודה
		הלכה

משנה I

שופר שנסדק ונדבקו, פסול. דבק שברי שופרות, פסול. נקב וסתמו, אם מצעב את התקיעה, פסול. ואם לאו, פשר:

1. מהו לדעתך נושא המשנה?
2. א. כמה דוגמאות יש במשנה?
ב. כתוב בשפתך מה קרה בכל דוגמה!

פירוש הרע"ב

שופר שנסדק ודבקו - צדק:

פסול - דכוי ליה (= והרי הוא) כשני שופרות - וכני מילי (= במה דברים אמורים), נסדק לארכו. אבל נסדק לרחבו, אם נשתייר ממקום הנחת פה עד מקום הסדק כדי שיעור תקיעה, כשר. ואם לאו, פסול. וכמה שיעור תקיעה, כדי שיאחזנו זידו ויראה לכאן ולכאן:

ניקב וסתמו - דוקא שסתמו זמינו ונשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה, כשר. ואם חסר אחד מן התנאים הללו, פסול:

3. מהי סיבת הפסול בשופר שנסדק?

4. מתי סדק רחב כשר לדעת הרע"ב?

5. הסבר את המלים "שיעור תקיעה"!

6. א. שופר שניקב - מהם התנאים שצריכים להתקיים כדי שיהיה כשר? כתוב את התנאים בשפתך!

ב. האם דברי הרע"ב תואמים את הנאמר במשנה? אם לא, במה הם שונים?

משנה ז

התוקע לתוף הבור או לתוף הדות או לתוף הפטס, אם קול שופר שמע, יצא. ואם קול הברה שמע, לא יצא. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגלה, אם כוון לבור, יצא. ואם לאו, לא יצא. אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כוון לבור וזה לא כוון לבור:

1. קרא את המשנה (ללא הפירוש) ונסה לקבוע כמה נושאים יש במשנה. ציין באיזו מילה מתחיל ובאיזו מילה מסתיים כל נושא.

פירוש הרע"ב

בור - מפירי צרקט:

דות - מקום מוקף מחילות על הארץ:

פיטס - כלי גדול של חרס:

אם קול שופר שמע – העומד חוץ לצור. ושמע קול תקיעת התוקע בצור. דאילו אותן שצצור לעולם ילאו, שהן שומעין קול שופר לעולם:
אם כוון לבו לצאת יצא – ואת"פ שלא נתכוין התוקע להוציא, הכא מיירי (= כאן מדובר) בחזן הכנסת שתוקע שהוא נתכוין להוציא כל השומעים קול תקיעתו, הלכך את"ג ללא נתכוין להוציא זה העוצר אחורי בית הכנסת ולא ידע ליה (= ואינו מכיר), ילא. אבל התוקע להוציא יחיד ידי חובתו, צעיק (= צריך) שיתכוין שומע ומשמיע:

2. עיין ברע"ב בד"ה בור, דות ופיטס!

א. מה ההבדל בין בור ודות?

ב. מה המשותף לבור, דות ופיטס?

3. עיין ברע"ב ד"ה אם קול שופר שמע!

א. לאור דבריו הסבר את דברי המשנה "אם קול שופר שמע" – מי

שמע?

ב. כיצד יתכן שהשומע מהתוקע לתוך הדות יצא? ציין שתי אפשרויות!

4. עיין ברע"ב ד"ה אם כוון לבו לצאת יצא!

א. מה החידוש בקטע זה?

ב. מה ההבדל בין "חזן הכנסת" ובין "התוקע להוציא יחיד"?

5. במשנה נאמר: "מי שהיה עובר אחר בית הכנסת... ושמע... או קול

מגילה"

לאיזו מגילה מתכוונת המשנה? נמקי!

6. כתב התוס' יו"ט:

"וכן מי שהיה עובר כו' – ה'שוה אותם מזה הצד שבשניהם המשמיע והשומע

אינן במקום אחד"

מה הקושי שלו וכיצד הוא מיישבו? שים לב לאיזו מילה במשנה הוא

מתייחס!

משנה ח

וְהָיָה כְּאִשֶּׁר יָרִים מִשָּׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְגו', (שמות יז), וְכִי יָדָיו שָׁל מִשָּׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה או שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה. אֲלֵא לֹא לֹא לֹא לֹא, כֹּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים כְּלָפִי מַעֲלָה וּמִשְׁעֵבְדִין אֶת לִבָּם לְאַבְיָהֶם שְׂבִשְׂמִים הָיוּ מִתְגַּבְּרִים.

וְאִם לֹא, הָיָה נוֹפְלִין. פְּיוּצָא בְּדִבְרֵי אַתָּה אוֹמֵר, (במדבר כא) עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׁים אֹתוֹ עַל גֶּס, וְהָיָה כָּל הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֹתוֹ נָחִי. וְכִי נָחַשׁ מִמִּית, אוֹ נָחַשׁ מְחִיָּה. אֲלֵא, בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל מִסְתַּפְּלִין כְּלָפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לְבָבָם לְאַבְיָהֶן שְׂבִשְׂמִים, הָיָה מְתַרְפְּאִים, וְאִם לֹא, הָיָה נְמוּקִים. חֲרַשׁ, שׁוּטָה, וְקָטָן, אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַרְבִּים יְדֵי חוֹבָתָן. זֶה הַפְּלֵל, כָּל שְׂאִינוֹ מְחִיב בְּדִבְרֵי, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַרְבִּים יְדֵי חוֹבָתָן:

1. עיין בתורה (במקורות המצויינים במשנה). כתוב בקצרה לאיזה ארועים מת'יחסת המשנה.
2. א. משנה זו עוסקת בשני נושאים - מהם?
ב. מה לדעתך הקשר של הנושא הראשון למסכת ראש השנה העוסקת בדיני ר"ה?

פירוש הרע"ב

וְהִיא כֹּאשֶׁר יָרִים מֶשֶׁה יְדוֹ וְכוּ'. משום דאיירי (= שמדובר) לעיל זכוונת הלכ, מנא (= שנה התנא של משנתנו) נמי (= גם) לכך (= לזו, למשנה הזו) דאית זב (= שיש בה) זשטכ שמכוונים לזן לאזיכס שזשמיס כס מתגזרים:

3. מה הקושי של הרע"ב וכיצד הוא מיישב?
4. "חרש, שוטה, וקטן, אין מוציאין את הרבים ידי חובתן".
א. על איזו חובה מדובר כאן? נמק!
ב. מדוע לדעתך, אין החרש השוטה והקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן?